

Світальський Микола Гнатович

12.XII.1884 - 15.IX.1937

Видатний вчений в галузі рудної геології, завідувач секції петрографії Петроградського Гірничого інституту (1919-1926), заступник директора Геологічного комітету (1926-1930), академік АН УРСР (1930), директор Інституту геологічних наук (1934-1937), віцепрезидент АН УРСР (1935-1937).

Микола Гнатович Світальський народився 12 грудня 1884р. в селі Рогізне Сумської області Харківського губернії (нині Сумський район Сумської області). Батько його працював механіком великого цукрозаводу. По закінченні Сумського реального училища поступив до Петербурзького Гірничого інституту, який успішно закінчив у 1911р. Грунтовну практичну школу польового геолога – від геологічної зйомки до розвідки і пошуків кольорових і чорних металів – він пройшов у Прибайкаллі, Забайкаллі та на Уралі (1911-1919). Після призначення на посаду заступника директора Геолкому, він очолює відділ монографічних колекцій і керує Геологічним музеєм.

На початку 30-х років Геолком приділяє велику увагу регіональним дослідженням в Україні. Під керівництвом Миколи Гнатовича впроваджується

магнітометрична зйомка, завдяки якій була відкрита смуга магнітних аномалій від Кривого Рогу через Кременчук до Курська. Вперше в геологічній практиці впроваджене алмазне буріння, складена геологічна карта Криворізького залізорудного родовища та детальний план пошукових робіт. М.Г.Світальський підрахував поклади залізних руд на глибину 1136м. Виявилося, що вони в шість разів більші, ніж свідчили попередні дані. Новітні погляди на генезис, запаси і геологічну будову Криворізького родовища були опубліковані у колективній монографії “Железорудные месторождения Кривого Рога” (1932) з геологічною картою, яка не втратила свого значення й донині.

Очолити Інститут геологічних наук М.Г.Світальський спрямовує наукову роботу інституту до практичних завдань – розширення мінерально-сировинної бази республіки. Він особисто очолює наукові експедиції до Нагольного кряжу, Нікополь, Ромнів де розширювалися пошукові роботи на ртуть, золото, марганець і нафту. Завдяки розгортанню інтенсивного буріння, невдовзі Дніпровсько-Донецька западина стала основною нафтогазоносною провінцією республіки.

В структурі інституту створюється “Кабінет Донбасу”, який згодом перетворюється у відділ палеозойських відкладів і лабораторію викопної флори. Велику увагу вчений приділяє підготовці молодих кадрів. Він був улюбленцем молоді.

Наукові здобутки з вивчення корисних копалин України й організаційні здібності Світальського були високо оцінені. Його обирають дійсним членом ВУАН за фахом “петрологія, петрографія та корисні копалини”, членом Президії і віцепрезидентом УАН, заступником голови з вивчення вироб-

ничих сил республіки, головою постійної комісії у справах реконструкції Києва. Як фахівець-петролог, Микола Гнатович брав участь у роботі ХУІ сесії Міжнародного геологічного конгресу у Вашингтоні (1933). Там він зробив ґрунтовну доповідь на тему “Зональний поділ рудних родовищ”, яку було сприйнято з великим інтересом. Вчений активно готувався до проведення геологічної екскурсії ХУІІ сесії МГК на території України. Він видав путівник “Кривой Рог и его железные руды – Южная экскурсия. Украинская ССР” (1937). Але вже взяти участь в роботі сесії він не зміг. Чорна хмара тоталітарного режиму перетнула його творчий і життєвий шлях.

Талановитий вчений Микола Світальський був не лише високоосвіченою людиною, але й прекрасним педагогом. Від 1919р. він читає курс описової петрографії у Петербурзькому Гірничому інституті, завідує кафедрою петрографії. У цьому ж навчальному закладі з 1927р. він очолює кафедру корисних копалин і викладає курс “рудні родовища”. Переїхавши в Київ з 1934р. він викладає петрографію, мінералогію та рудні родовища в Київському Гірничо-Геологічному інституті та у Державному університеті. У 1933р. вийшов друком у двох томах його підручник “Курс рудных месторождений”, “Курс медных месторождений”, який вважається одним із кращих навчальних посібників. Високу оцінку поручнику дав сам О.Є.Ферсман.

Рожеві перспективи наукової, педагогічної і громадської діяльності 52-літнього вченого у 1937р. зупинила терористична сталінська організація, яка фабрикувала діяння неіснуючих контрреволюційних фашистських організацій в СРСР, звинувачувала, катувала й розстрілювала кращих із кращих вчених. Така доля спіткала й Світальського, якого арештували 29 червня 1937р. і звинуватили як учасника контрреволюційної фашистської організації (ст. 54-6, 54-7, 54-8 і 54-11 КК УРСР) у геологічному середовищі України. Після фізичних тортур і “зізнання” його розстріляли у Дніпропетровську 15 вересня 1937р. За інспірованою НКВС справою Світальського наклали головами ще багато відомих геологів Ленінграда, Києва, Дніпропетровська, Харкова.

Геологи України, Росії і країн СНД високо цінують науковий внесок М.Г.Світальського у пізнання й збагачення мінерально-сировинної бази своїх країн. З під пера вченого вийшло близько 80 наукових творів. Його наукова діяльність виповнена оригінальними ідеями, сумлінністю, чесністю, що має бути взірцем для молодого покоління. На його честь названо смарагдово-зелений слюдистий мінерал – світальскит. Конференц-зал Інституту геологічних наук НАН України прикрашає великий, майже на повен зріст, портрет М.Г.Світальського, виконаний народним художником України П.Біланом.